

RETAULES MULLATS. EL PINTOR RIPOLLÈS JOSEP GERMÀ (1651-1705) A GIRONA

MONTSERRAT MOLI FRIGOLA

II Università degli Studi di Roma "Tor Vergata" i Reial Acadèmia de la Història²

A tots els que continuen "abandonant"
el seu país o els seus afectes i al "Halley".

L'APRENTATGE

Neix el 1651¹ a la casa familiar del carrer dels Valls o de la Trinitat de Ripoll, on als baixos hi havia el taller, on el pare formava fadrins que

² El meu agraïment a les persones que faciliten la feina, al "lobby ripollès", als arxivers-xòfers i als amics que sempre m'han donat suport i molt especialment G. Anes, M. Artola, J. Avellí, J. Baburés, J. Boadas, J. Camprubí, A. Casadestis, F. Crivillé, G. Cuellar, C. Dorico, J. Ferrer, M. Freixas, E.M. Garreta i tot Solius, J. Galobart, A. Llagostera, L.A. Llera, M. Marín, A. Mayans, D. Moré, M. A. y M. Ochoa, R. Oranias, A.E. Pérez Sánchez, X. Puigvert, R. Samsó, M. Sitjar, Q. Tarrés, A. Varés, D. Vidal, J. Villar i M. Zucchitello.

¹ No puc citar bibliografia perquè Josep Germà encara no existeix, sí que citaré Moli Frigola, M. Miquel Pontic i les façanes de la Catedral de Girona. Pau Costa i Bartomeu Soriano, Girona 2007 i *Ibidem*, Ponç Germà (1607-1679), pintor de Ripoll políticament incorrecte, "Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès" (2007-08) (en premsa). De l'Arxiu Capitular de Girona (ACG) Pontic, Sulpici, Repertorium per Alphabetich del secretariat del molt il·lustre capítol de la iglesia Catedral de Gerona fins al març de 1736, 3 vols, mss (P, Repertorium), *Ibidem*, Episcopologium i serie de prebendats, mss (P, Episcopologium), els Llibres d'Obra (O), les Actes Capitulars (AC) i diversos. De l'Arxiu Diocesà de Girona (ADG) els arxius parroquials de la Catedral (ACa), Sant Feliu (ASF), Sant Nicolau (ASN) i Hospital (AH), les Visites Pastorals (VP), els Notularum (N), les Lletres Apostòliques (LL) i els Processos Moderns (PM). De l'Arxiu Municipal de Girona (AMG) els Manuals d'Acords (MA) i els Manuals de la Taula de Canvi (MTC). De l'Arxiu Històric de Girona (AHG) l'Arxiu de Protocols de Girona (APG) i l'Arxiu de Protocols de Cassà de la Selva (APC), els Manuals (M), els Manuals del Capítol (MC), els Testaments (T) i els Inventaris (I). De l'Arxiu Comarcal de Ripoll (ACRI), l'Arxiu de Protocols de Ripoll (APR) i l'Arxiu de Sant Pere (ASP) de l'Arxiu Comarcal de la Cerdanya (ACC), l'Arxiu de Protocols de Ripoll (APR) i de l'Arxiu Comarcal d'Olot (ACO), l'Arxiu de Protocols de Ripoll (APR).

Com que falten de l'ASP de Ripoll alguns llibres parroquials, la data l'he deduïda de la declaració jurada (29 desembre 1699), AHG, APG, J. Andreu, M de 1699, Sig. 422. sf., cita que he d'agrair a C. Dorico.

pintaven, esculprien i dauraven, entre els quals el fill Josep i una botiga on es venien pintures i escultures, ferro de Dòrria, llana de Queralbs i Sant Quirze de Besora, flassades, caputxes, pólvora, etc., a més de filar-hi llana i fer préstecs. L'habitatge de la planta superior estava presidit per Sant Eloi, una obra del pare, segurament el model obrat per l'església de Sant Eudald i una petita biblioteca, alguns volums manuscrits, un llibre de les hores miniat entre quadres de Sant Joan Baptista i la Verge còpia de Rafael, "2 quadros xichs dorats i 8 quadros entre grans i xichs i un quadro d'un Rey" potser el de Felip IV, en ser substituït al monestir pel retrat de Carles II pintats ambdós pel pare².

I ho fa en el si d'una família formada pel pintor Ponç Germà alies "Baxet"³ descendent de paraires i barreters vinguts de la Pobla de Lillet i d'Helena Vinyas, filla d'un "fuster" comprador de la botiga del Comú i Batlle de Ripoll⁴. Josep és el quart de sis fills, neix després de Maria⁵, Cecília⁶ i Isabel⁷ i precedeix Jaume⁸ i Helena⁹. Neix en un moment dolç, quan al seu pare li encarreguen per la seva bona manera d'obrar la joia de la corona, o sigui la pintura i el daurat del *Retaule de l'altar major de Santa Maria de Ripoll*, obrat als anys vint del segle XVII per l'escultor de Perpinyà Jordi Lleonart¹⁰. L'obra s'interromp per l'atac dels francesos i per la temptativa d'encarregar-la a

² Inventari del pintor Ponç Germà (1679), ACRI, APR, i 651.

³ Fill de Joan Germà "Segabaxet" teixidor de llana i Elisabeth; nét d'Arnau Germà, bracer, i Damiana; neboder de Gabriel Germà "Segabaxet", serrador, de Marianna, apadrinada pel notari Vicenç Vazia, comitent del retaule de Sant Josep de Sant Pere de Ripoll i de Magdalena, majordoma de Tomàs Cambó, comitent del retaule del Roser de Sant Pere de Ripoll.

⁴ Filla de Miquel Vinyas, fuster, i Antiga i germana d'Isabel (1593), Miquel (1595), Mariàngela (1596), Ponç (1601), Jaume (1602), Climent (1604) i Rafael (1609).

⁵ Casada el 1664 amb el fuster Domènec Portusac, ACRI, APR, Onofre Pont, M de 1664.

⁶ Casada el 1665 a Bagà amb el pintor de Barcelona Agustí Basil, Arxiu de Protocols de Bagà, Francesc Ferrussola, M de 1665 i ACC, APR, O. Pont, M de 1669 i 1671.

⁷ Casada amb el clavetaire Francesc Colomer el 1667, ACRI, APR, O. Pont, M de 1667, 579v i K31 (Esborrany de 1667), 286.

⁸ Fa estudis eclesiàstics, com podria haver tocat la flauta.

⁹ Casada el 1673 amb el fuster vidu Sebastià Saló, ACRI, APR, K40 (1673).

¹⁰ Moli Frigola, M, *Dídac de Rocaberti de Pau i el Retaule de Núria "sense fronteres"*, Domènec Casamira i Ponç Germà entre les dues Catalunyaes, "Actes del VI Congrés Transpirinenc. Els Pirineus: frontera i connexió" (Núria 2009) (en premsa).

un fadrí "molt recomanat". Pel desacord el 1653, el mestre Ponç i les forces vives demanen al rei cristianíssim la creació de la *Universitat de Ripoll* imitant el gest de Montserrat de 1409 per frenar el poder absolut de l'abat amb precedència al que ha dit la historiografia. I com a penitència, el daurat encara no s'ha pagat el 1668.

La pau dels Pirineus fa que el mestre Ponç continuï diversificant la feina, planti noves vinyes, mantingui dos ramats d'ovelles que li cuida l'hereu Sadurní del Rech al Mas Soler de Ripoll, però, sobretot, fa que busqui feina arreu i lluny de Ripoll per aplacar l'ira de l'abat. Li és de gran ajuda el gendre, el pintor de Barcelona *Agustí Basil*, que té molts contactes i firma contractes a *Bagà* (1665), *Bruguera* (1671), *Sallent* (1671-76), *Palaldà* (1672-82) a la Catalunya Nord i a *Alpens* (1678) on treballa tota la família¹¹.

I mitjançant el seu pare, Josep Germà afronta la primera gran obra quan el pintor d'Olot Josep Vilanova¹², fill del mestre del pare, el recomana per daurar el *Retaule Major de Sant Vicenç de Besalú* (1670) per agrair que l'urna de Sant Eudald hagi estat encarregada a argenters olotins. És un any difícil, en el curs del qual mor en el part la germana Maria i el seu nadó¹³.

Josep obté la mastria i el dot després de daurar, juntament amb el pare, l'orgue de Sant Pere de Ripoll projectat per l'organer Francesc Galtaires de Centelles i el fuster Francesc Saló el 1671¹⁴. Esposa un bon partit, *Marianna Gasc*, filla del pare de llana Sebastià Gasc i Maria Esteve, la qual aporta al matrimoni un dot concedit per Sebastià Niubó de la comunitat de preveres de Sant Pere de Ripoll i una "casa sita al cap del pont del Ter" on comencen llur vida i perden un albat el 7 de setembre de 1676¹⁵.

Amb el pare firmen per 450 lliures el daurat del *Retaule del santuari de Santa Maria del Collell*, obrat des del 1601 i pagat pels Toralles propietaris del molí de Ripoll i Lloctinents Reials de Catalunya i per Francesc de Rocabertí

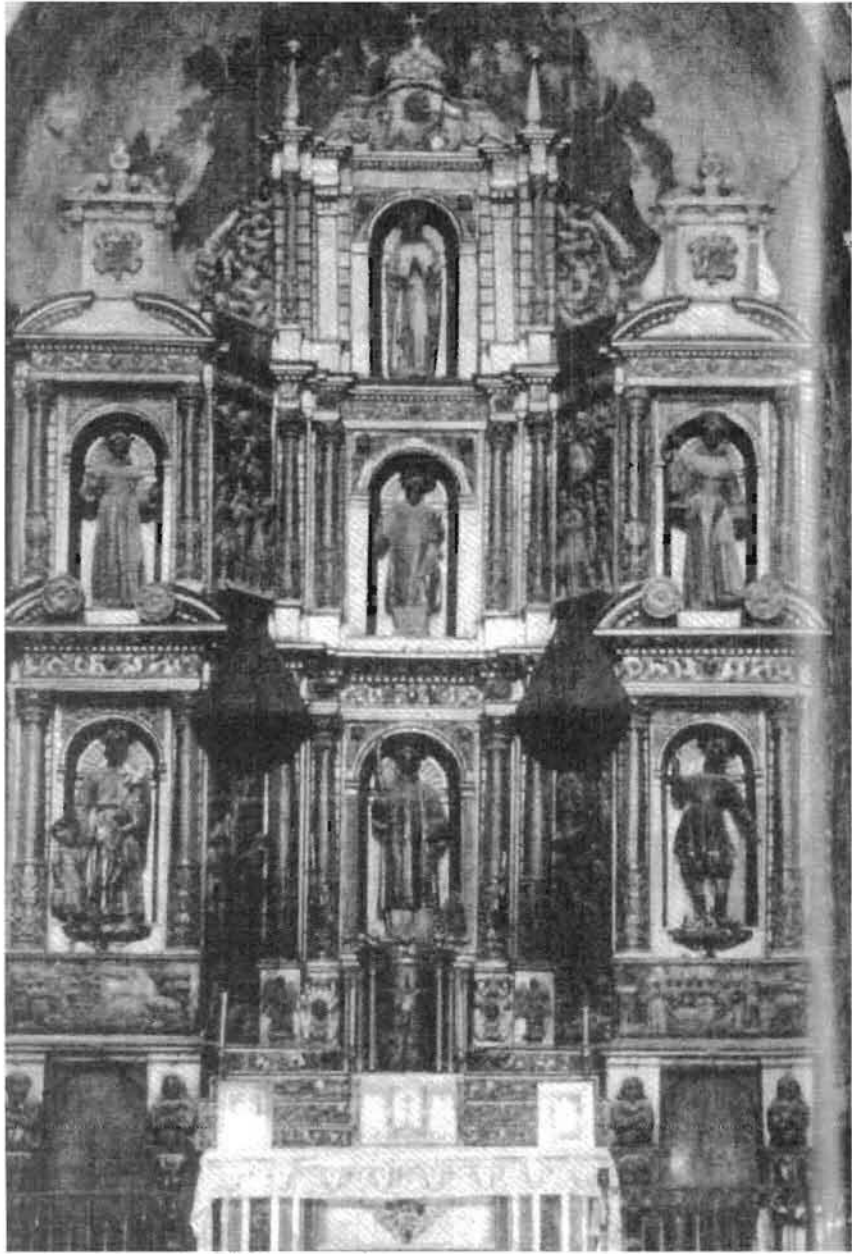
¹¹ ACC, APR, O. Pont, M de 1669, 132v-133v i M de 1671, 579v, ACRI, APR, K29 (1665) 113, 119, K 37 (1671) 445 i M de 1671, 579v, i M de 1675 i M de 1679. Cfr. Dorico, C., La dauradura del retaule del Roser de l'església parroquial de Sant Esteve d'Olot, "Annals". Patronat d'estudis d'Olot i comarca, 1994, 103-132 i Lugand, J., Peintres et doreurs en Roussillon au XVII et XVIIIè siècles, Perpignan 2006, 200.

¹² Que el 1650 havia daurat el sagrari del mateix retaule.

¹³ Molí, Ponç Germà, op. cit. i ACRI, ASP, Òbits (Ò)1, 70-71, 82.

¹⁴ Molí, Ponç Germà, op.cit.i ACR, APR, O. Pont, M de 1671 i K37 (1671), 445.

¹⁵ ACRI, APR, O. Pont, M de 1672, 539v-542r i K38 (1672), 384, ASP, Ò1, 107.

Retaule Major de Sant Vicenç de Besalú (1670). Arxiu Mas de Barcelona.

de Pau. I malgrat que un contenciós retarda els pagaments, el mestre Ponç, gràcies als treballs de Sallent i la venda de terres a Seva a Joan Basseya, organista de la Catedral de Vic, pot avançar-li 225 lliures, o sigui, la meitat del preu fet al fill Josep "per lo que havem treballat en lo dorar y stufar lo Retaule Major de la iglesia parroquial de Nostra Senyora del Collell"¹⁶.

Ple de projectes i amb ganes de menjar-se el món, Josep Germà, seguint la tradició familiar, signa el 1677/78 diversos manifestos reclamant la desitjada Universitat de Ripoll i ho fa conjuntament al pare, al cunyat Francesc Colomer clavetaire, el serraller Miquel Claret i els canoners Francesc Camps i Maties Molas¹⁷ i la quasi totalitat dels artistes i artífexs que volen disposar de major llibertat i respecte, amb l'excepció d'Agustí Basil i Miquel Bover major més políticament correctes que la resta de la família. És el lletrat ripollès Benet Pelegrí qui presenta els memorials al Consell d'Estat que respon secament el 4 de març de 1679 "imposantlos silenci perpetu en (...) ses pretensions"¹⁸.

La condemna del Consell d'Estat fa que el pare es posi malalt i que, desanimat, creï una fundació a la capella del Roser de Sant Pere¹⁹ per devoció i perquè l'ha daurat amb el mestre Gaspar Valls. Aquests motius porten Josep Germà a veure que la comitença ripollesa s'inclinarà pel cunyat, Agustí Basil, l'empresari de la família, arrendador de l'entrada del vi al monestir, administrador del duc d'Alba i del prior de Mataplana i propietari de l'exclusiva dels pous del glaç²⁰. Decideix buscar-se la vida a Girona sabent que el violent aiguat del 24 de setembre de 1678

"ocupà tot lo Mercadal des del convent de Sant Francisco de Pauila al portal de Santa Clara y de aquí al convent de sant Agustí, circuint per dintre totes las hortas, eras y convents que se troban en essa circumferència (al punt que) passaba per les Ballestarias, ocupà la plaça y demás carrers cerca de sant Feliu, la placeta de

¹⁶ ACC, APR, O. Pont, M de 1678, 200v-201v i K 43 (1678) 116-117, ACRI, APR, Causa a O. Pont, M de 1674, entre 275 i 276.

¹⁷ La bona relació amb els canoners és deguda al fet que la cosina Escolàstica es casa amb Josep Prat, ACRI, APR, O. Pont, M de 1672 i K 39 (1672), 710v.

¹⁸ ACC, APR, O. Pont, M de 1677, 876r-878v, M de 1678, 58-149v, ACRI, APR, O. Pont, Causa 415/3, XXVIII.

¹⁹ ACRI, APR, O. Pont, M de 1679, 202r-203v i ASP, 1091.

²⁰ Ibidem nota 11.

Capuchinas y carrer del Llop, fins lo Portal de Nostra Senyora de manera que casi *tota la ciutat nova fonch ocupada de las ayguas de dit riu Onyar*²¹.

Les aigües fan miques gran part dels retaules de les esglésies i convents de la part baixa de la ciutat, arrasant les capelles de la Mare de Déu de Montserrat i de Sant Miquel i l'orgue de Sant Daniel que amb cura tocava el mestre Antoni Torrent²², substituït de la capella de música de la Catedral. En principi, s'intenten assecar les parts baixes dels retaules i per aquest motiu fa falta gent pràctica per desmuntar-los, però com que manquen els diners, sols es para atenció al més essencial, de manera que els retaules es podreixen i s'han de refer arreu. El gest de Josep Germà és valent, perquè la resta de la família va a Olot, acollida per l'argenter Josep Beatriu, que com a procurador d'Helena Vinyas cobra el que devia la Universitat de Besalú. Ell, però, pensa començar de zero a Girona per fer-se un nom i estar a prop de la filla Teresa en un moment tan complicat²³.

AL SERVEI DE LA CIUTAT DE GIRONA

La clàssica i bella església de l'hospital de Santa Caterina²⁴, pagada per Narcís Cassart²⁵, canonge de la Catalunya Nord i obrada pel mestre de cases

²¹ ADG, ACa, Ò2, 133v i Domènech, F. *Treballs y desdixas que an succeït en lo present Principat de Catalunya y en particular a nostre bisbat de Gerona (1679-1700)*, edició de Gifré, P i Torres, X, Girona 2001, 60-61, on explica com "lo Onyar entrà per lo portal del Areny y per lo portal d'en Vila y rompé alguns panys de (...) moralla de la que mira al riu, ab que se estengué per tota la ciutat baixa (...) fins al primer sostre de las casas (...) En fi, si no trauen lo Sanctíssim se ha de creure que la ciutat baixa se ondia (...) fou diluvi". Confirmat per Chia, J. de, *Inundaciones de Gerona*, Girona 1861, 12-16.

²² Moli Frigola, M, *La música a la Vall Ombrosa*, "Anuari de l'orgue" (2007) (en premsa).

²³ Emigren a Olot Miquel Germà, corretger i obrer de Sant Joan les Fonts; Gabriel Germà, paraire de llanes i que com a obrer de Sant Esteve promou la restauració del campanar; Jaume Germà, sabater promotor del retaule de Santa Lúcia, Josep Germà fuster i Pere Pau Germà, menor paraire de llana. En aquest ambient, Basil, que les caça al vol, desembarca amb èxit a Olot després de l'escultor ripollès Domènec Casamira.

²⁴ La primera pedra la posa l'1 de maig de 1666 el bisbe Josep Ninot. Cf: Marqués Casanovas, J, Síntesis històrica del Hospital de Girona, "Revista de Girona", 89 (1979) 233-238 i AAVV, L'Hospital de Santa Caterina, Girona 1989.

²⁵ Marmessor de Francesc Pijoan, el testament del qual és un tractat d'arquitectura, AHG, APG, Pere Rosselló, T, Sig 580, 248.

Retaula de l'altar major de Santa Maria del Collell i imatge de la Verge vestida (1674-78).

de la ciutat Esteve Santmartí²⁶ amb Jaume Buxó²⁷, acull el retaule de Sant Sebastià, que l'escultor Joan Tramullas havia projectat per a la capella de Sant Jeròni del monestir del Carme (1652-57) pel vot de la ciutat contra la pesta de 1650. Tenia al centre un quadre de Sant Sebastià i una imatge de Sant Hipòlit, patró dels terrissaires i rajolers del carrer de Canaders²⁸.

El retaule danyat per "l'aiguat horrorós en que fins les muralles patiren"²⁹ de 1678, fa que el 3 de juny de 1679 el notari Dídac Puig en nom

²⁶ Fill del mestre de cases Antoni Santmartí i pare de Llorenç, actiu des de 1650, que el 1681 reforma les caputxines amb P. Garau i J. Buxó.

²⁷ Mestre de cases actiu a l'hostal del Sol, mestre de J. Payrot, J. Rigau, J. Soriano i J. Escardó, autor de la tomba de Bernat de Cardona i de les pilastres de la capella de Sant Vicenç de la Catedral.

²⁸ ACG, AC (1650-57) i Gibert, J., *Girona. Petita història de la ciutat i de les seves tradicions i folklore*, Barcelona 1940, 12 i Cortade, E., *Retables baroques du Roussillon*, Perpignan 1973, 199-205.

²⁹ ACG, AC (1678) recollit per Pontic, *Repertorium*, Aiguats.

de l'Ajuntament³⁰ contracti, per desfer-lo i perfeccionar-lo sobre traça de Felip Enric³¹, l'escultor *Anton Barnoy o Barnoya*³², que treballava a Banyoles amb el pintor Joan Darder; actiu a la farmàcia de l'hospital. Sobre la traça del mestre Felip Enric i per emmarcar el quadre de Sant Sebastià, Barnoy, en la seva primera i inèdita obra gironina, es compromet a "fer un sacrari y dos altes grades en los costats". I per obtenir la perspectiva volguda per Cassart, que el seu marmessor, Salvador Verneda, control·la amb cura

"s'hi fan tres grades de pedra picada per muntar al presbiteri sobre el qual posar-hi la mesa de l'altar (...) brunyida de 12 palms menos un quart y amplària sinchs palms y mig"

fetes pel mestre de cases i picapedrer de la Catedral Marsal Salitxs³³. Barnoy fa un sacrari de

"quatre palms (...) ab quatre columnas devant salomónicas y dos figuras de sants al costat y a cada carregament de columnna un angelet y la porta de sacrari ab un calsar y ostia",

idèntic al de la capella del Roser de Sant Domènec, esdevingut un model a imitar.

El retaule canvia radicalment. Al centre sobre el quadre de Sant Sebastià, la imatge de Sant Hipòlit és substituïda per un tauló de 12 pams amb la imatge en relleu de Santa Caterina d'Alexandria de 7,5 pams, en un núvol "ab uns àngels a cada costat, o pelicans o altre cosa que aparega millor per definició", fet que dóna a Barnoy una llibertat que li crea problemes. Les polseres podrides s'han de substituir per tres medallons a cada costat, a la dreta amb imatges de mig relleu de Sant Hipòlit a dalt, Sant Narcís al mig i Sant Tomàs de Vilanova "ab alguns pobres" a baix. A l'esquerra, i seguint el mateix esquema, Sant Martí a cavall, sant Feliu diaca i el beat Salvador d'Horta "entre malalts". Havia de completar l'obra fent

"algunes guarnicions y així mateix per amunt lo que sia menester y requerirà dita obra (...) perquè resti *ab la perspectiva* y acció que requereix".

³⁰ AMG, MA de 1679, 202v-204v i MTC de 1679.

³¹ Fill de l'imaginaire del mateix nom, treballa per a l'Ajuntament i fa de mànager de molts artistes. Fins ara sols se li ha atribuït el Sant Isidre del retaule de Llagostera de 1669.

³² S'examina a Girona el 1679, viu a la plaça Parolers i el 1690 es casa en segones núpcies amb Teresa, la germana de l'escultor de Barcelona Joan Torras, que a la vegada es casa amb la filla Francesca Barnoya.

³³ AMG, MTC de 1679, 214v, 288v.

I com que corre pressa promet obrar-ho del 15 de juliol al 8 d'octubre per 180 lliures i la franquesa de l'entrada de la fusta.

Josep Germà des de Ripoll fa una gran entrada a Girona en firmar un contracte davant Dídac Puig el 29 de juliol de 1679³⁴, per les ganex que tenen per inaugurar l'església juntament amb *Josep Devoros*³⁵. Comencen el 16 d'agost i acaben per la Candelera de 1680 en dues etapes, en el curs de les quals es comprometen a

“acabar de perficionar y dorar lo Altar de Sant Sebastià (...) de bon or, estufat de colors serán menester (...) per preu de noucentes y sinquanta lliures (...) comprés lo or, mans y pertrets (...) y fer acabar (...) lo sacrari dins y fora y gradas se han de posar sobre la pedra del altar y dorar lo any y las armas de la ciutat esculpidas a las pedras dels pedestals de cada costat (juntament amb) una cornisa de pedra picada (...) per posar junt al peu (on) ha de estar lo quadro y pedestal y altar de Sant Sebastià (a més de) paredar y assentar ditas pedras”.

El contracte és explícit “el sagrari, les grades (...) y lo padrestal ab la història” han d'estar acabats la vigília de Nadal, per inaugurar la capella el 28 de desembre, dia en el qual des de la Catedral el canonge degà Narcís de Burgués³⁶ porta, amb la custòdia rodona, el Santíssim sota el tàlem sostingut pels jurats en solemne processó i amb parades a Sant Feliu i Sant Francesc fins a l'església de l'hospital, on queda exposat fins al 29, en què quatre canonges canten un ofici solemne³⁷.

Germà demostra ser un bon professional, que s'ocupa de comprar or a Barcelona als proveïdors de la família, ja que mentre treballa a Santa Caterina rep amb dolor la notícia de la mort del pare a Ripoll el 27 d'octubre de 1679 i la de la germana estimada Cecília el 23 de gener de 1680³⁸. I la prova que acaben el treball abans d'hora és que es fa una segona inauguració en cantar-hi la capella de música de la Catedral la “siesta de sant Sebastià”, que és entonada pel cunyat de Germà, el substitut del mestre de capella Josep Gasch, en compliment del llegat fet pel canonge Cassart³⁹.

³⁴ AMG, MA (1679), 272v-273v i èpoques de 19/8, 16/9, 24/10, 28/12 de 1679 i 3/2 i 20/7 de 1680 i MTC de 1679, 175, 213v, 232v, 288v i de 1680, 25, 141v, 142v.

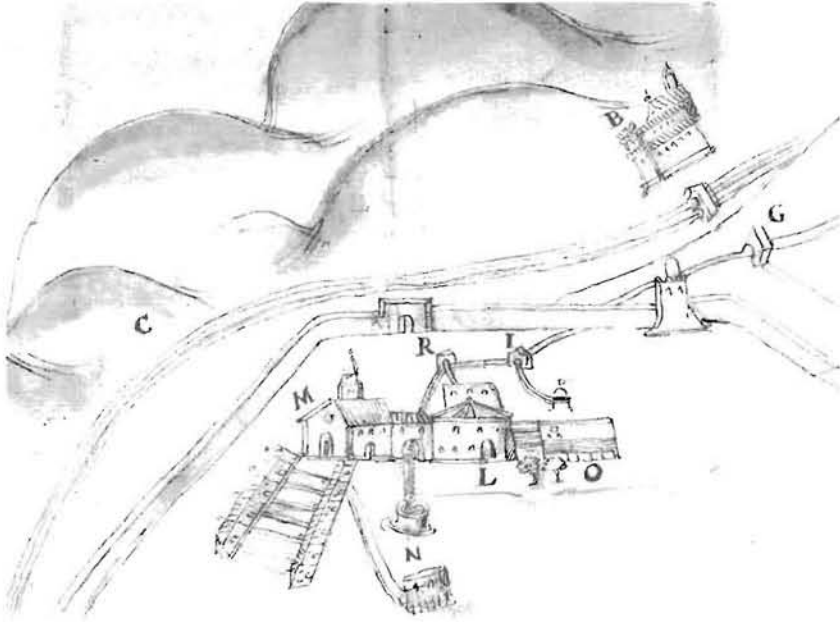
³⁵ Moli, *La música*, op.cit.

³⁶ Pontic, *Episcopologium*, 213.

³⁷ *Ibidem* nota 24 i ACG, AC (1679), sf.

³⁸ ACRI, ASP, Ò 1, 123, 147.

³⁹ *Ibidem* nota 25.

Joan Cisterna, La ciutat de Girona al segle XVI, paper, inèdit.

Durant l'ocupació francesa de 1694-1697, a canvi de respectar Sant Francesc d'Assís, el preciós retaule és desmuntat per convertir la capella en magatzem de palla, el qual en incendiar-se provoca grans danys a Sant Francesc de Paúla. Els mínims, per un parell d'anys, es traslladen a Sant Francesc, on s'emporten el retaule que el 1650 la ciutat de Girona fa obrar pel compliment del vot. Germà intervé en el muntatge i desmuntatge d'aquests retaules durant la cohabitació forçosa de franciscans i mínims, ja que el seu nom és constantment citat⁴⁰.

En solitari contracta amb els Jurats de Girona el 1681 davant Dídac Puig⁴¹

“dorar, pintar y estufar de bons colors lo Banc de la Sala del Consell dels Jurats, (que) ha de ésser pintat de brocat de dos alts (...) encarnat y de or contrafet y los

⁴⁰ L'evidència la trobem al MTC de 1697 on el 27 de maig es paguen 10 lliures a Josep Gas mestre de cant de la Seu “per haver cantat completes i ofici de st Francesc de Paúla lo die 12 de maig en la iglesia del monestir de sant Francesch ahont és vuy en lo die lo quadro de dit sant ab son altar”.

⁴¹ AMG, MA de 1681, 128v-129v i MTC de 1681, 43r, 79v-80r, 86v, 188v.

tres llistons (de la espatllera) (...) entretellats (i) dorats (mentre) lo siti del banch ha de ésser de color vert y lo enfront (...) ab una mostra de brocat y los costats (...) ab algunas mostrats (i) lo paviment (...) de color vert”.

El preu fet es complementa amb dos afegitons, un el 1681⁴² en el qual es compromet a daurar “los dos costats del banch (...) y dos llehons són sobre dits costats y després de dorats haja de donarlos color” per 37 lliures i un altre el 1684⁴³ quan contracta “pintar de vert e haver fets uns perfils de or en lo banch (...) en lo presbiteri de Sant Miquel”, ja que tot havia d'ésser com un saló, malgrat que els francesos estiguin preparant un nou setge.

A causa de l'aiguat, Barnoy fa noves polseres i proporciona fusta perquè el jove escultor *Joan Gasc*, nebot de Germà, s'estreni fent

“dos pessas (...) ab un lleó sobre y scultura per los costats dels banchs on dits (...) jurats se assentan”⁴⁴

que per desgana o millors contractes li cedeix l'escultor Esteve Tàpies⁴⁵.

El contracte dóna un gran protagonisme al nostre pintor en preveure que siguin

“dorades i estufades las cartelas y las polseras y lo frontal que és lo peu de dit *Retauló* (que) es sobre dit banch ab les imatges de la *Concepció de Nostra Senyora* (entre) *Sant Miquel* y (...) *Sant Narcís* patrons de la ciutat (i que) si al desfer-lo se espatlla alguna cosa, lo dega refer y adobar y (si hi ha) alguna pessa consumida la ciutat lo haja de pagar” de manera que s'ha de daurar amb tota cura després de desfer “la cornisa (...) las imatges y tot lo alt y baix de la arquitectura de dit *Retauló*” obrat el 1556 i inèdit fins ara⁴⁶.

El 1678 l'Ajuntament, curt de diners, veient la magnitud de la tragèdia, fa adobar, per mantenir la bellesa de les cerimònies, el més imprescindible. Paga sols 18 sous al sabater Pere Soler “per netejar 7 casulles y roba de

⁴² AMG, MTC de 1681, 240v-241r.

⁴³ AMG, MTC de 1684, 216.

⁴⁴ AMG, MTC de 1681, 188v.

⁴⁵ S'examina el 1681 i treballa amb Anton Barnoy, que apadrina la filla Narcisa (1692), al qual s'atribueix amb Feliu Barrera els altars de Nostra Senyora de Gràcia de Sant Esteve d'en Bas i del santuari de Batet (1700).

⁴⁶ Una altra inundació torna a malmetre el retauló, motiu pel qual es convoca un concurs que Josep Barnoya guanya a Francesc Escarpenter, el qual afegeix escons per a les autoritats i les imatges de Sant Francesc de Paula i Sant Dalmau Moner, patrons de la ciutat, AMG, MA de 1756.

Església de l'Hospital de Santa Caterina (1679).

Entrada del saló de sessions de l'ajuntament, darrere del qual hi havia la Capella de Sant Miquel (1681-84).

Sant Miquel per ésser mullada ab lo ayguat passat”, mentre que el pintor de retrats oficial de la ciutat, Narcís Rius⁴⁷, rep 35 lliures

“per haver dorades les sis vares de tàlem y les tres travesseres que per causa del ayguat passat se desdoraren y est estat forsós haver-les de tornar dorar per estar empapades de la aygua lo or y aparell de elles”⁴⁸.

I quan el saló del Consell llueix, Germà firma un nou preu fet el 1681⁴⁹ pel qual, i a canvi de 38 lliures i 10 sous, es compromet a daurar

“la guarnició del quadro del gloriós màrtir Sant Narcís, patró de la ciutat, posat en la sala del Consell”

que també s’ha desdaurat, obra de *Narcís Rius*, que rep l’encàrrec durant “la promenade tinguda a 25 de juny” de pintar per 66 lliures

“dos quadros o retrats del Rey (Carles II) y de la senyora Reyna nostra (Maria Lluïsa d’Orleans) (...) los quals són de altària 10 palms y mig y amplària sis palms y mig”⁵⁰,

per substituir els que s’han emportat les aigües.

I a part de l’interior, Germà daura i restitueix els colors “en lo nitxo de la imatge de Maria Santíssima (que) és al cantó del Pallol” mentre un estanyer renova la teulada de llauna i el fanal que li fa llum⁵¹.

La fúria de l’aigua és tanta que el pintor Rius ha de refer per 35 lliures i 15 sous dos quadres que l’aigua s’ha emportat de la Casa de la Resclosa de la ciutat, un que ja es devia saber de memòria

“de Sant Narcís de 11 palms un quart per 8 palms un quart pintat al oli sobre tela ab diferents figures y cavalls ab lo miracle de las moscas”

en la línia del Benozzo Gozzoli de les batalles i un altre “ab les armes de esta ciutat, corona y tarja y ab dos àngels al costat de vuyt palms”, un motiu inspirat en l’orgue manierista de la Catedral, obrat el 1541 per l’organer

⁴⁷ Pintor, autor de Dues plantes de Bescanó, el monar Real i molins (1683), del retrat de Mariana de Neoburg (1692) i sergent de la Companyia la Coronella, mort durant el setge de 1694, actiu a la capella de Sant Domènec de la Catedral.

⁴⁸ AMG, MTC de 1678, 200-201. Per a la capella l’argenter Vicenç Rossell obra “la mitra per la imatge de Sant Narcís i adoba lo calser y blanqueja la cetrilla y canadellas de dir missa”.

⁴⁹ AMG, MA (1681), 210r.

⁵⁰ AMG, MTC de 1681, 213v.

⁵¹ AMG, MTC de 1683, sf.

Perris Bordons de Vilafranca de Lauragnes⁵². Germà hi col·labora en “posar un perfil de or (...) y alguna cosa més en les armes de la Ciutat que no estava ajustat amb el preu fet”⁵³.

I sempre per acomplir el vot de 1650 els Jurats de Girona el 22 d'octubre de 1702 encarreguen a l'escultor vigatà *Pau Costa* la construcció del retaule de la Mare de Déu de Loreto, benefactora de la ciutat i coneguda popularment com la del Llorito per a la “capella construhida de prop la iglesia y convent de Sant Francesch” amb l'ajuda de les confraries de Loreto i la dels paraires que hi tenen seu “des de temps inmemorial (...) crescuda en nombre de confreres”, que disposen de baciners arreu i fan solemnes vespres i processó el setembre a la llum de la teia. De la mateixa durant el setge de 1694 “30 quintars (...) se manllvaren per esta ciutat”. La prova més fefaent que Pau Costa el projecta amb precedència, és que el volen “com està lo *Altar de las Verges* (amb dintre) els ovats de entremitg de las columnas las effigies de *sant Miquel y sant Narcís*” en honor del bisbe Pontic flanquejant “la effigie de Nostra Senyora” per trescentes cinquanta lliures. L'escultor és a Girona el 24 de gener de 1693 quan apadrina a Sant Feliu, Marianna, la filla de l'escultor Joan Torras i Francesca Barnoya⁵⁴. Quan els francesos marxen, però sobretot quan governen la ciutat Josep Germà i el seu nebot Pere Pau fan “feinetes” per Pau Costa, ja que treballen habitualment a l'església del monestir⁵⁵.

El 1696, juntament amb el fuster Antoni Brossa el nostre pintor, s'ocupa de pintar i “acomodar bancs en la casa arrendada prop la capella de Nostra Senyora dels Dolors ahon se llegeix la gramática y filosofia per haverhi soldats (francesos) en la Universitat”, la qual cosa crea un gran desgavell⁵⁶.

El 1699 assisteix a la col·locació

“de cortines de primavera que fa la ciutat a la imatge de Santa Anna en la Capella de Montfullà prop la casa de la Resclosa Real”

⁵² Tasies i Planas, J, *Els Bordons: una familia de mestres de fer orgues de Solsona (S. XVI-XVII)*, 3 “Opípidum” 113-115. L'orgue de la Catedral és restaurat pel mateix organer amb Salvador Estrada el 1566 i pel fill Josep Bordons major el 1591.

⁵³ AMG, MTC de 1681, 16r-v, 220r.v.

⁵⁴ ADG, ASF, Baptismes (B) 10, 140v. El meu agraïment a Carles Dorico per facilitar-me informació.

⁵⁵ AMG, MA (1692-98) i MTC (1692-98), Gibert, op. cit., 513, Dorico, C, Els anys de joventut de l'escultor vigatà Pau Costa, “Ausa” XVIII, 136 (1996) 11-37.

⁵⁶ AMG, MTC de 1696, sf.

per a la qual el passamaner Lluçia Parareda posa registres a un missal, fet per Josep Oliva llibreter i il·luminat per Germà, que ha restaurat els colors de la imatge de Santa Anna⁵⁷.

AL SERVEI DE LA JUNTA DE GUERRA I FORTIFICACIONS DE GIRONA

Després de daurar retaules a Olot amb Agustí Basil⁵⁸, i després que un manobre refaci la teulada, contracta el 5 de setembre de 1680⁵⁹ la restauració de la pintura de

“la Capelleta de Nostra Senyora (...) junt a a la Torre y Casa del Pes de la farina (...) al cap del Pont de Sant Francesc”

per acollir més dignament els viatgers que arriben a la ciutat del sud.

Tot i que té molta feina, contracta dos anys després del setge de 1684 a la mateixa zona el daurat de

“les armes de pedra que se han de posar damunt lo portal del Baluart del *Portal de l'Areny* (i) *haver entorxat un cordó de dites armes*”

obrades per Anton Barnoy, que aquí descobrim que treballava la pedra, potser a falta d'encàrrecs millors⁶⁰.

El 1692 a la capella del quarter de la Gironella, projectada per 700 lliures pel mestre de cases de la ciutat Llorenç Martí⁶¹ amb Jaume Buria⁶², Pere Bets⁶³ i Bartomeu Contilló⁶⁴, contracta el daurat del quadre pintat per Narcís Rius

⁵⁷ AMG, MTC de 1699, 199.

⁵⁸ Els argenters d'Olot agraiats per la comanda de l'urna de Sant Eudald contracten els Germà i Agustí Basil.

⁵⁹ AMG, MTC de 1680, 473.

⁶⁰ AMG, MTC de 1686, 15v, 28r

⁶¹ AMG, MTC de 1692, 118 i MA de 1692, 258-264.

⁶² Fill i nét dels mestres de cases Esteve i Antoni Sanmartí i nét del serrador francès Jaume Cases, que té vas a Sant Josep i “viu detras la casa de la ciutat”.

⁶³ Mestre de cases francès que amb B. Contilló el 1675, forma una societat per fer reparacions d'urgència, entre les quals el convent de Sant Francesc de Vic i que contracta amb Soriano les capelles bessones de la Catedral.

⁶⁴ Mestre de cases amb taller al carrer del Llop, actiu a les obres de la façana de la Catedral, en les quals trobà la mort el fill Pere el 1711.

"ab les imatges dels Sants Quatre Màrtirs Germà, Justí, Paulí y Scici per posarlo en lo altar de la Capelleta que esta ciutat ha feta fer prop la escala del quartel de la Gironella",

amb la idea que les pregàries aturaran l'atac francès millor que les fortificacions⁶⁵.

El 1693 contracta el preu fet juntament amb un mestre de cases i un manobre no identificat consolidar el portal i "pintar los balustres y pàlit de les armes de la ciutat al altar del Portal de la Verge Maria" a la sortida de la ciutat cap a França per acollir dignament els comerciants i viatgers del nord⁶⁶ i exorcitzar els francesos.

AL SERVEI DE LA CATEDRAL DE L'ASSUMPTA

L'obra de Josep Germà és excellent, així que, apadrinat pel bisbe Sever Tomàs Auther O.P. de Puigcerdà, que coneix bé l'obra de la família, fitxa pel capítol catedralici el 1680 i a l'obra de la Catedral alterna el seu treball amb Josep Devorós i Narcís Rius responsable, aquest últim, dels retrats de papes, bisbes, canonges i benefactors de la Seu, del qual Germà n'esdevé la mà dreta. Al taller de pintura hi treballen ocasionalment el pintor figuerenc Joan Aulet i des de 1685 Jaume Ferrer, fill del també daurador Joan Antoni Ferrer, bidell de la Universitat.

Josep Germà contracta el 1680 daurar la pastera, les portes i les frontisses esculpides per Anton Barnoy per custodiar el *Relicari del Sant Dupte*, treball pel qual cobra 12 lliures⁶⁷.

I a part de fer de tot, tinc la ferma convicció que, juntament amb Rius, són els responsables de la renovació, pintura i daurat de nombrosos retaules de les capelles velles com ara les del Corpus, els Sants Quatre Màrtirs i, sobretot, les de la Gregoriana i Sant Domènec. On sí que ha quedat constància de la seva bona manera d'obrar és en el contracte firmat davant Ramon Vila el 17 de novembre de 1689 amb el canonge de Sant Hilari Sacalm, Salvador

⁶⁵ Mestre de cases segon de la Catedral, forma una societat per rehabilitar cases que mor de fred al claustre de la Catedral el 1710 .

⁶⁶ AMG, MTC de 1693, 28v.

⁶⁷ ACG, O (1679-1700) 20r. 22r.

Verneda⁶⁸, seguidor de la política del canonge Narcís Cassart i del bisbe constructor Miquel Pontic per la renovació de les façanes de la Catedral, que fa hereu universal el canonge Francesc Camps, protector de la capella de música.

Fa daurar el *Retaule de la capella de Sant Bernat*⁶⁹, el qual ha tingut molt mala sort, ja que si bé l'havien contractat primer els Rocabertí el 1609 per embellir el repòs de l'avantpassat Pere de Rocabertí i després els canonges Rafael Escura i Bernat de Cardona el 1635-37, és sols el bisbe electe Francesc Pijoan el que paga el 1643 un petit retaule⁶⁸ per a la capella on vol reposar a prop de Guillem de Villamarí i la seva família, la qual ha protegit Salvador Verneda, que per gratitud encarrega daurar

"tot lo ques veu sense sregatura ninguna, encarnats los àngels (...) y los padrastals de baix de pedra picada radorada (i) las armas ab cissa" per 350 lliures. No és un gran contracte, però Verneda demostra estar molt al dia de les noves tendències en dominar el llenguatge tècnic. Ens diu, així mateix, que es compromet a pagar "tant per rahó de dita fàbrica", o sigui que aquí Germà esculpeix "com de daurar, llevar imatges, assentar dit Retaule (...) y posar lo or", que proporciona el comerciant de Ripoll i arxiver del duc de Cardona Josep Colomer, que el compra a Jaume Gemmi de Perpinyà⁷⁰.

És tanta la devoció de Verneda per la capella dels Pijoan, que en el testament de 18 d'octubre de 1695, a més de deixar llegats pels sufragis dels benefactors, demana, tot i disposar de tomba familiar a la capella de Sant Sebastià de Sant Hilari Sacalm que vol reposar

"devant y immediatament dels escalons de la capella de Sant Bernat de dita isglésia (...) lo qual lloc me han ja concedit (amb) una llosa gran de pedra picada ab un lletrero de mon nom y cognom"⁷¹

un fet que Francesc Camps aconsegueix quan mor.

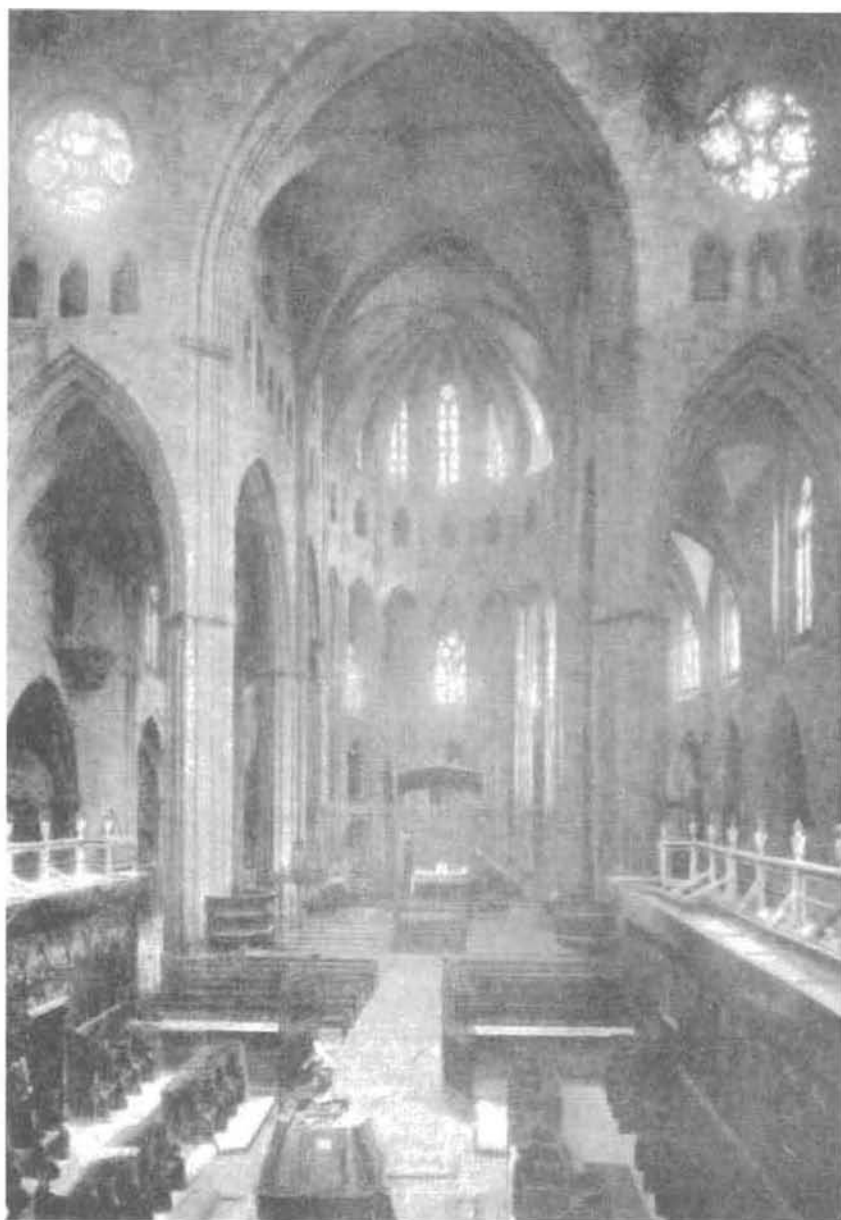
A la Catedral, seguint les passes del pare Ponç a Ripoll, daura les peces de ferro refetes pel ferrer Damià Alsina de Palafrugell i petits adobs del daurat per a l'*orgue major* (1680) restaurat per l'organer i trinitari calçat Bartomeu

⁶⁸ Pontic, *Episcopologium*, 410.

⁶⁹ AHG, APG, R. Vila, M de 1689, Sig. 705, sf., ACC, AC (1689-90), 2, Pontic, *Repertorium*, 2, 95. Agraïxo a C. Dorico haver retrobat la cita que havia perdut.

⁷⁰ Definit a la VP de 1657 (ADG) com "Retrotabulo noviter erectum".

⁷¹ *Ibidem* nota 1 i ACC, APR, O. Pont, M de 1668.

Interior de la Catedral de Girona.

Triay i el seu ajudant Josep Boscà. El 1698 torna a col·laborar amb el mestre Boscà i amb el fuster Josep Boris “en los adops fets en los organs de la Seu” que són molts després del dur setge de 1694 d’acord amb les directrius de l’organista Joan Verdalet Menor⁷².

I entre daurat i daurat de retaules arreu, il·lumina *Martirologis* “per cantar la calenda al cor” almenys fins al 1698, per voluntat del cunyat Josep Gasc que actua com a mestre de capella substituït durant molts anys⁷³.

I després del setge de 1694 daura i pinta de color de plom la retxa (1696) feta per Damià Alsina per a l’*Escala Major*⁷⁴ restaurada pel mestre de cases Bartomeu Soriano⁷⁵ després del bombardeig.

El 1699 daura “les sis varasa grans y tres de patitas y brunyida (amen) de las sis astas llargas i tres petites” del *nou tàlem* de la Catedral, treball que hereda de Narcís Rius, mort durant el setge de 1694 en formar part de la companyia Coronella⁷⁶.

El 1702 s’acomiada de la Catedral i “tenyeix a vermell dos bastons que acostumaven aportar los qui tenen los cordons de la bandera de Corpus”, la processó més lluïda que recorria la ciutat segons l’esquema dibuixat pel bisbe Pontic i consensuat amb Auther⁷⁷, per acollir Felip V.

Ha treballat activament per l’efímer catedralici, si bé els contractes no sempre queden reflectits en els llibres de comptes de l’obra. Queda constància, però, que daura i potser projecta el *Monument del Dijous Sant* (1683) amb la fusta proporcionada pel serrador Joan Llander, envoltat d’una glòria d’àngels que el 1705 Jaume Ferrer repinta per compte de la ciutat⁷⁸.

Germà és també el pintor de les “vint y sis armes de la Casa de Cardona”⁷⁹ (1698) que decoren el

⁷² AHG, APG, R. Vila, T. Sig 749, 134-145r.

⁷³ ACG, O (1679-1700), 27r-v i 49v i O (1697-99) 37v.

⁷⁴ ACG, O (1679-1700), 23r i O (1698-99) 43.

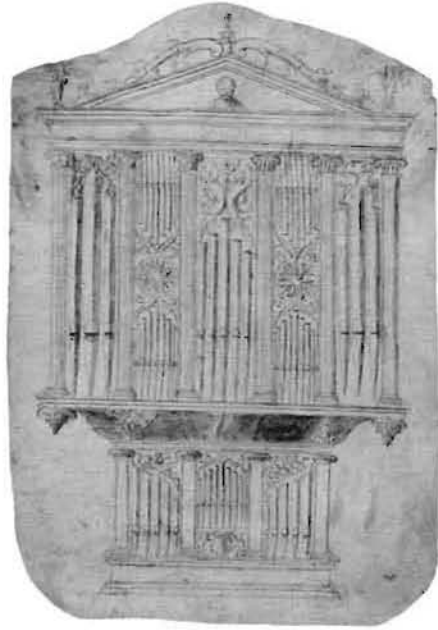
⁷⁵ Mestre de cases actiu al Portal de la Barca 646, que demana ser enterrat a Sant Josep, coautor amb Pere Cases de l’escala major i de la façana de la Catedral.

⁷⁶ ACG, O (1679-1700) 238r.

⁷⁷ ACG, O (1679-1700) 338v i O (1699-1700) , 33, 45.

⁷⁸ ACG, O (1700-13) 17 i ADG, N de 1686, 1.

⁷⁹ ACG, O (1679-1700), 50r i AMG, MTC de 1705, sf.

Perris Bordons, organer de
Vilefranche de Lauragne (1541).
Orgue de la portalada romànica
de la Catedral de Girona, restaurat
per Bartomeu Triay i Josep Boscà el
1682 i 1698, pergamí, inèdit.

"túmols molt elevats que vencí casi al igual que la barra travessera de la porta de dit Altar Major (...) circuit de (...) 10 atxes a cada costat (i) sobre del túmol estava lo estrado de vellut morat de la thesoreria ab una almohada sobre la qual hi havia una Corona",⁸⁰

projectat pel mestre de cases segon de la Catedral, Pere Garau⁸¹, en honor de Caterina d'Aragó, duquesa de Cardona i darrera comtessa d'Empúries. Vol emular la lluida cerimònia feta a Nàpols, on morí Caterina pel significat que comporta el pas del comtat d'Empúries als Medinaceli⁸².

⁸⁰ Pontic, *Repertorium*, 3, 87, 406. D'una família molt lligada a la Catedral, ja que el pare de Caterina regala a la Seu el relicari del Cardenal Antonio Barberini.

⁸¹ Fill del mestre de cases Miquel Garau de la Pera, s'examina el 1674 juntament amb F. Puig, projectista de la façana de la Catedral on ell treballa. Actiu a Perpinyà, forma el 1707 una societat amb B. Soriano per restaurar, refer i acabar esglésies.

⁸² Moli Frigola M. *Teatros de la muerte y de la gloria*, AAVV, *Colloquium Calderonianum Internazionale*, L'Aquila 1983, 569-608, *Ibidem*, *Donne, candele, lacrime e morte*, AAVV, *Barocco romano e barocco italiano*, Roma 1983, 135-158.

I si bé la feina a la Catedral està mal pagada, proporciona a Germà avantatges com ara el dot concedit el 1688 pel capítol a la filla Maria Rosa per a convolar a noces i que el 1690, associat amb el cirurgià Benet Vidali i el flequer Narcís Raffart, arrendin el delme de Sant Martí de Llémena, prèvia fiança de Josep Tolsà, un dels homes forts de la confraria del Llorito, la família del qual disposa de tomba a l'esmentada capella.⁸³

A la Catedral aconsegueix col·locar mitja família. En primer lloc, el nebot sabater, saboner i paraire de llana Pere Pau Germà, que des de 1690 subministra les mitges de llana dels minyons del cor de la Catedral⁸⁴ i dels frares del convent de Sant Francesc. Ho aconsegueix gràcies al fet que el cunyat Josep Gasc és el substitut de Francesc Soler i Josep Gaz almenys fins al 1698 a la capella de música de la Catedral i el protagonista de la "siesta de Sant Sebastià"⁸⁵. Pere Pau Germà deu fer una bona feina, ja que el 1691 rep de la fundació Subirà de Tarragona un dot de 35 lliures per a l'esposa Magdalena,

"per ésser estada batejada en las fonts baptismals de la iglesia del hospital Nou de Santa Caterina màrtir"⁸⁶,

que aquí reapareix com les fonts d'Eina.

La precarietat de la feina a la Catedral ens suggereix que Germà contracti daurar i pintar retaules propers a Girona projectats per Anton Barnoy a Aiguaviva (1679), Sant Joan de Mollet juntament amb el fuster Isidre Galceran (1679), el major de Celrà (1684) dedicat als sants Sist i Hou màrtirs, o sigui, a Sant Eudald, patró de Ripoll, que el toca emocionalment⁸⁷. I "daurar y acabar de daurar" el retaule dels sants Antoni i sant Francesc de Cassà de la Selva el 1702⁸⁸.

⁸³ AHG, APG, P. Rosselló, MC, Sig. 567 i 568.

⁸⁴ AMG, MTC de 1691 a 1694 i ACG, O (1679-1700), 203r-204r.

⁸⁵ Ibidem nota 25.

⁸⁶ AMG, MTC de 1691, 258v.

⁸⁷ AHG, APG, P. Rosselló, M de 1679 a 1684.

⁸⁸ On el mestre de cases Joan Alesma "Speranza" fa el presbiteri i la sacristia, AHG, APC, Domènec Xiberta, M. de 1702-03, sig. 60, 142-44, publicat per Bosch Mercader J, *L'església de Sant Martí de Cassà de la Selva*, Cassà de la Selva 1991, 135-136, indicació que ha d'agrair a C. Dorico.

La Col·legiata de Sant Feliu.

AL SERVEI DE LA COHEGIATA DE SANT FELIU

Germà, arribant a Girona, s'estableix en una casa del carrer de les Ballesteries, a prop d'on viu la filla Teresa, casada amb el revenedor Jacint Reig⁸⁹. Seguint la tradició familiar, als baixos de la casa installa el taller, per vendre "sants" i formar joves pintors ripollesos com Joan Gasc actiu a Prats de Molló, Perpinyà i Oms, Joan Frederich, Joan Gili, Francesc Magens actiu a Illa i a Corbera de Dalt al Conflent i el nebot Miquel Vinyas, que es casa amb Magdalena Coma, la neboda del daurador Josep Vilar Colobran⁹⁰. Però hi crea, així mateix, una agència de canvi, on redacta i firma documents pels que no saben llegir i escriure i porta causes, entre d'altres, el 1685 la del germà Jaume contra Joan d'Oriola, rector de Sant Iscle de Colltort, per les rendes del benefici de Sant Gregori de Sant Pere de Ripoll, que acaba en taules per la incompareixença de Jaume Germà que es diu "greument malalt a Barcelona"⁹¹.

Li agrada viure a prop de les cases dels dauradors Francesc Rius, Francesc Ximénez i Joan Aulet, i dels escultors Anton Barnoy, Esteve Tàpies i Lluís Bonifaci⁹². El conforta estar a prop de la capelleta de la Mare de Déu de Montserrat del carrer de Calderers per a la qual Aulet fa un "quadre ab figura de dotze àngels que serveixen de pàl·lit" per a la festa de setembre⁹³ i a sota la Col·legiata de Sant Feliu, on els Pelegrí de Ripoll, tan lligats a la seva vida institueixen el benefici de Sant Eudald i Sant Francesc, cobejat per Jaume Germà, que, com sempre, envia Josep a negociar.

S'integra al barri ràpidament i entra a formar part de la confraria de la Passió i Mort de Jesucrist, creada el 1587 i associada a la de Sant Marcello de Roma⁹⁴, una de les més nombroses i selectives de la ciutat i enfrontada perennement a la de la Puríssima Sang. A prova de l'estabilitat familiar a la

⁸⁹ AHG, APG, J. Silvestre, T, Sig 1115, 381v.

⁹⁰ AHG, APG, J. Andreu, M de 1700, Sig 423, sf. i Lugand, op. cit., 216 El meu agraïment a Carles Dorico per passar-me aquesta cita.

⁹¹ ADG, PM, 7301.

⁹² Moli, la música, op. cit.

⁹³ AHG, APG, P. Rosselló, T, Sig 581.

⁹⁴ AHG, APG, J. Nato, M de 1690, Sig 913, sf. A la reunió de 1690 participen 37 confraries, entre els quals Pere Garau, que demana ser enterrat a la capella, els fusters J. Rovira, J. Monpeó i N. Soliveras, l'estanyer J. Xifreu i el ferrer F. Bernich, companys de feina de Germà.

casa hi neix la filla Mariàngela, batejada a Sant Feliu el 25 de desembre de 1691 i apadrinada per l'estanyer de la Catedral Narcís Xifreu i Mariàngela, l'esposa del sombreroer Joan Molins, soci dels Germà barreterers de Ripoll⁹⁵. Escollit administrador de l'*Obra Laica de Sant Feliu* amb Pere Bru, baster, i Francesc Noguera, cisteller, promou la construcció del *Cobritúmol d'argent del sepulcre de Sant Narcís* (1684-85)⁹⁶ obrat pels argenters Vicenç Rossell actiu a la Catedral i a l'ajuntament⁹⁷, Jaume Escarpenter⁹⁸, Joan Baptista Ros major i Joan Baptista Ros menor, on té el detall d'oferir a Jaume Ferrer daurar "els serafins y armes de la ciutat del capdemunt"⁹⁹, malgrat sigui confrare de la Puríssima Sang.

I amb llicència de bisbe Pontic, ven censals, cobra deutes i rep préstecs de la confraria de Sant Narcís per construir la sagristia de la Passió i Mort¹⁰⁰ "sota lo campanar" al solar de la casa de la Claveria de Josep Domènech, que és projectada el 1690 pels mestres de cases Llorenç Martí, Joan Gibert¹⁰¹, Francesc Font¹⁰² i Pere Bets i que ha d'imitar la nova sala de l'hospital "que corria enter incloent en ell la iglesia on se posà la figura o retrato de Pontich entre los benefactors". La sala projectada per Bartomeu Soriano i Joan Alesma "Esperança"¹⁰³ per encàrrec de Pontic, l'han de refer a causa del setge els mestres Gabriel Picaperas, Bernat Homs i Antoni Redondí¹⁰⁴.

⁹⁵ ADG, ASF, B 10, 121v.

⁹⁶ AMG, MTC de 1684-85.

⁹⁷ Argenter de la Catedral, verificador de la fusina municipal, autor de les *Ordinacions sobre lo marcar-se la plata i evitar abusos* (1692) i confrare de la Puríssima Sang.

⁹⁸ Cònsol dels argenters (1683) que s'especialitza en relicaris i treballa per als organers més importants.

⁹⁹ AMG, ATC de 1685, s.f. Daurador confrare de la Puríssima Sang i bidell de la Universitat, treballa per als francesos i per l'entrada de Felip V i viu en una casa "qui est constructa intus Universitates Studium" on mor durant el bombardeig de 1706 Maria Ribas, la neboda del torner d'orgues Anton Camplonch.

¹⁰⁰ AHG, APG, J. Nató, M de 1690, Sig 913, sf.

¹⁰¹ Mestre de cases francès que el 1682 amb els també mestres de cases G. Capmany i R. Bonmatí reedifiquen el molí fariner de Baltasar Oriol.

¹⁰² Mestre de cases nebot del mestre de la Seu de Vic, Pere Cases.

¹⁰³ Mestre de cases francès que es casa a Sant Nicolau amb Maria, la filla de Jaume Buxó actiu a la Catedral, les fortificacions i les esglésies de Cassà de la Selva i Llagostera, enterrat a Sant Pere de Galligants.

¹⁰⁴ Pontic, *Episcopologium*, 210, AMG, MTC de 1700, 1701 i 1702.

Germà es queda a Sant Feliu en veure que el bisbe Pontic incorpora a la Catedral artistes de fora de tan prestigi com Pere Cases, Pau Costa i Bartomeu Soriano, pensant que la competència és massa dura.

Pels pagaments de la Taula de Canvi sabem que treballa intensament per les confraries de Sant Narcís i de la Passió i Mort daurant peces i acolorint el Sant Crist juntament amb el mestre de cases Pere Garau, però com que els contractes no són transcrits no podem aventurar res més¹⁰⁵. Viu la controvèrsia sorgida per l'acabament del retaule de la Verge dels Desemparats, invocada per les dones que havien de donar a llum, els confreres de la qual donaven sepultura als que morien sense assistència. Fou projectat per Francesc Generas el 1677¹⁰⁶ i acabat per Llätzer Tramullas Menor i Esteve Tàpies, el primer dels quals no sols guanya la batalla a Anton Barnoy per fer dir misses pel finat, sinó per ser el cunyat de Narcís Rius. És probable, vista la quantitat de contractes de Llätzer Tramullas¹⁰⁷, que Germà faci feines per al retaule donada la bona relació amb Esteve Tàpies¹⁰⁸.

La primera feina professional de Josep Germà a la Col·legiata ve afavorida pel bisbe Auther en concedir llicència per ampliar la *Capella de la Verge de Montserrat* (1685)¹⁰⁹ construïda el segle XVI per Pere de Llupià, donada la devoció creixent de la ciutat per la Moreneta, una feina que contracta privadament amb fra Dídac Solà, monjo de Montserrat, responsable de la capella del monestir del carrer de Fontanilles. És notable la devoció de la família, ja que Magdalena, l'esposa del nebot Pere Pau, el 1709 fa un llegat important per "ornar" millor la capella per a la qual ha treballat l'oncle¹¹⁰. I tot i que s'absenti de la ciutat per daurar retaules a Maçanet de Cabrenys i Crespià, torna pel solemne funeral de la filla Teresa, que el 1688 és enterrada a la tomba de la família Reig de la Col·legiata¹¹¹.

¹⁰⁵ AHG, APG, J. Nató, M de 1691, Sig. 914, sf.

¹⁰⁶ AHG, APG, P. Rosselló, M de 1677, Sig 506, s.f, Domenech Casadevall, G, L'escultor Francesc Generas a Girona, "Locus Amoenus" 2 (1996) 191-196.

¹⁰⁷ Autor del retaule de la Immaculada de la Catedral de Perpinyà (1703) entre d'altres.

¹⁰⁸ Ibidem nota 89.

¹⁰⁹ ADG, II (1684-88) U 268, 55r-v.

¹¹⁰ AHG, APG, R. Vila, T, Sig 749, 79r-80.

¹¹¹ Ibidem nota 87.

Adolorit, el 1689 contracta davant Pere Rosselló, amb l'Obra Laica de Sant Feliu juntament amb Joan Gasc, i no Josep com diu erròniament el text, el daurat del *Monument de la Setmana Santa*¹¹², en el qual a canvi de 165 lliures es comprometen a tenir-lo acabat per la setmana de Passió de 1690 després de "pintar lo que és arquitectura (...) brunyint a color de jaspe y tot lo que és talla (...) ben dorada". El daurat es fa extensiu a "las lletras y xifras (...) las dos claus (...) lo sobracel (i) las costellas que aporten la tela o Pabelló" i pintar amb "estrellas la tela negra que se posa per Capelló (al Monument)". I com que volen superar el monument de la Catedral fet el 1683 de manera més matussera, les imatges dels àngels i de Sant Pere i Sant Pau han de tenir "la cara y mans y tot lo que és encarnat y (...) lo ropatge de color jaspe (...) ab perfils de or".

El 1692 Germà tot sol contracta el daurat i estufat del *Retaule de la Verge dels Desemparats*¹¹³, amb els administradors de la confraria, que es trasllada des del Carme en quedar derruït el convent i és acollida per la nova capella del Santíssim Sacrament (1665-68) projectada sobre la de Sant Pere pels mestres de cases Marsal Salitxs, Esteve Coderch¹¹⁴ i Jaume Buxó, els quals en un primer moment incorporen el sagrari de Sant Celoni, obrat per l'arquitecte Salvador Alió¹¹⁵. Ho aconsegueix per la pròpia excel·lència, després de la polèmica creada per l'acabat del retaule. Gràcies a la causa promoguda per Barnoy sabem que l'arquitectura del retaule és de Francesc Generas i les imatges i relleus de Llätzer Tramullas i Esteve Tàpies. En el procés s'esmenta que Generas "fesi la fàbrica vasia (y) alguna cosa més exceptat la imatge de Nostra Senyora que no se'n pogueren valer (...) perquè no era rebedora conforme digueren lo dit Tramuja y Lluís Bonifaci", l'altre escultor de Barcelona actiu a Sant Martí i al Mercadal, en visurar l'obra¹¹⁶. L'explicació pot estar en el fet que Generas, per sobreviure, feia de "cap de guayta" i anava en nom de la ciutat "per posar penes a pagesos del pla que no habien

¹¹² AHG, APG, P. Rosselló, M de 1689, Sig 518, sf.

¹¹³ AHG, APG, J. Andreu, M de 1692, Sig 915, 414.

¹¹⁴ Mestre de cases i picapedrer de Llemotges nebot de Marçal Salitxs que s'examina el 1664 i atorga testament el 1673.

¹¹⁵ AHG, APG, F. Vinyolas, M de 1665 i M de 1668-69, sf.

¹¹⁶ Autor amb Josep Cisterna dels retaules de la façana de Sant Martí i del Crist del Mercadal. Cf. Moli, *La música*, op. cit.

obehit ordre de la ciutat de cercar calcs per amaran”¹¹⁷, una obligació que comportava l'exempció d'algunes taxes. En el contracte firmat davant del notari Joan Andreu el 13 de gener, Germà es compromet a tenir-lo acabat pel final d'any i especifica que “las historias (...) han de ser estufades y los santos també: los caps y els santos y les mans encarnats dels colors requiriran”.

l'es fa càrrec també d'“encarnar el *Retauló del Santo Christo* del coronament y los angelets encarnats”. Sembla tractar-se d'un retauló anterior incorporat pels escultors per estalviar-se feina. Contracta el daurat per sols 400 lliures i es compromet, si costa més, a pagar-ho de la seva butxaca. I gràcies a la seva curada compatibilitat sabem que paga 145 lliures al batifuller d'or de Barcelona Josep Errera per la compra de pans d'or, el qual li fa una considerable rebaixa per ser un client habitual, fet que Germà compensa fent dotar Gaspar Errera el 1699 quan es casa amb Maria Vener¹¹⁸.

AL SERVEI DE SANT FRANCESC D'ASSÍS

Després de l'aiguat de 1678 que arrasa el convent, que està al costat de l'Onyar, el qual

“montà (...) sobre lo pont de sant Francesch, ha hont espatllà unas baranas. (...) y en la iglesia (...) montà la aygua fins lo sacrari del altar májor, de qui que inseresquian la aygua hi havia dins la iglesia, de molt temps no s'i digué missa per lo gran fanch hi havia dextat”.

Per aquest motiu els franciscans aposten per consolidar les estructures malmeses amb l'ajuda de l'Ajuntament i els benefactors, i en aquest període Josep Germà i el seu nebot hi fan feinetes sovint¹¹⁹.

El bisbe franciscà Miquel Pontic decideix abellir “la catedral del pla de Girona” i crear-hi un taller perquè els millors artistes forans agafin experiència abans de contractar-los a la Catedral sota la supervisió de l'oncle franciscà fra Francesc Pontic. Porta el seu amor en fer-s'hi fabricar un quarto i pagar retaules per superar els obrats pel gotha gironí, les noves classes emergents

¹¹⁷ AMG, MTC de 1678, 112.

¹¹⁸ AHG, APG, J. Andreu, M de 1694 i M de 1698, Sig 416, 421 i AMG, MTC de 1699, sf.

¹¹⁹ Domènech, op. cit., 60-61. A l'AMG, MTC de 1697 trobem que Llorenç Martí cobra 120 lliures per “restaurar 3 seldas en lo quarto prop la enfermeria del convent de St Francesch” contractat davant R. Vila el 19 de febrer de 1696.

i emular l'amic i connacional Narcís Cassart¹²⁰. I contracta els millors per reordenar l'espai destrossat per les aigües de l'Onyar, que arriben "a l'altura de les reixes dels altars, obrint les sepultures, emportant-se les cadires i objectes dels altars i fent *emmolsir els retaules*"¹²¹.

Segons Sulpici Pontic, sobre el sòcol de l'*Altar Major de Sant Francesc* es col·loca entre columnes el gran quadre del sant, llegat el 1684 pel canonge de Sant Feliu Jaume Barril¹²², que vivia al monestir, entre les imatges de Sant Bonaventura i Sant Fidel de Sigmaringa. El quadre apareix coronat pel Retauló de la Concepció i reutilitza peces seques del retaule de 1611 projectat pels escultors Anton Moret i Onofre Fuster, el qual és daurat pels Germà. La Capella del Santíssim o presbiteri posterior a l'altar major es fa "pintar i dorar" per posar en relleu el nou retaule major¹²³.

I en veure la devoció mostrada pels gironins pel beat *Salvador d'Horta*¹²⁴ franciscà de Santa Coloma de Farners, el bisbe Pontic fa construir un altar i una imatge del sant amb l'ajuda de la confraria de sabaters de Sant Marc i Sant Crispí, a la qual pertany Pere Pau Germà, que ràpidament s'omple de quadrets d'exvots per oficiar solemnes oficis, misses cantades, aniversaris per als confreres difunts i processons en to menor que les del Llorito, on però es portava la imatge amb tabernacle¹²⁵.

I si bé tot això ha estat atribuït a Pau Costa, gràcies a documents secundaris, ara sabem que almenys obra el 1692-1693 el *Retaule de Santa Úrsula i les Onze Mil Verges*¹²⁶ entorn d'un quadre central envoltat per legions d'àngels entre columnes i les imatges de Sant Pere d'Alcàntara i Sant Bonaventura, repetit per tercera vegada i un segon cos coronat per la imatge de Sant Miquel, patró de la ciutat i del bisbe Pontic, que hi fa "col·locar

¹²⁰ Vol superar els retaules de Sant Martí, els sants Cosme i Damià i Sant Antoni dels Cruïlles, els Sarriera i els Vivet Vives i els de Sant Dídac, Nostra Senyora de l'Esclavitud o de la Mercè i Sant Bartomeu obrats pels Prats, els Caxàs, els lletrats emergents i el canonge Narcís Cassart.

¹²¹ *Ibidem* notes 21 i 29.

¹²² AHG. APG. P. Rosselló. T. Sig. 581.

¹²³ Pontic, *Episcopologium*, 213.

¹²⁴ *Ibidem* nota 106 i Moli Frigola, M, *Sant Francesc a Girona i la ciutat franciscana de Sant Salvi de Cladells i Santa Maria de Bellver*, "Quaderns de la Selva", 22 (en premsa).

¹²⁵ Gibert, *op. cit.* 183.

¹²⁶ Dorico, *L'aprenentatge*, *op. cit.* i *Ibidem*, *L'escultor Pau Costa a Berga i la seva comarca*, "D'art", 20 (1994), 295-324.

i endaurar multitud de sas reliquias que estaven antes poc decentment", tasca en la qual treballen els Germà, si bé el 1698 qui contracta el daurat del retaule de les Verges és un dels millors artífexs de Barcelona, *Onofre Boet*¹²⁷ paborde del col·legi dels dauradors, per 400 lliures. Boet està molt enfeinat, motiu pel qual delega en Josep Germà

"aparellar y dorar lo Retaule, on la Taula ha de ser estufada i acolorida, les columnas dorades, les imatges amb la cara i les mans encarnats i la vestimenta refinida pel daurat"

a més de comprar a Barcelona 28.000 pans d'or, 18.000 per a la taula de grans dimensions i 10.000 per a la resta, pagats per Pontic i que difereix molt de l'or emprat abans per Germà. És un retaule cuidat per ser la nineta dels ulls de Pontic, que estava gairebé acabat de daurar a l'inici de 1699¹²⁸. A redós de Pau Costa i Onofre Boet es crea a Sant Francesc un gran taller en el qual treballen, a part dels Germà, pintors com Miquel de Nàpols, creador d'una acadèmia de dibuix al carrer de l'Albareda, que al monestir enterra un albat el 1684, i el barceloní Pau Rossell, algun dels quals o Germà pinta el quadre de les Verges, havent mort Narcís Rius¹²⁹.

ELS DARRERS ANYS

El 10 de gener de 1705¹³⁰, tot i haver seguit Pau Costa a Olot i haver-se inscrit en la confraria del Roser de la mateixa població¹³¹, desanimat en una ciutat insegura, que en poc temps ha sofert quatre setges, atorga testament davant del notari, amic i confrare de la Passió i Mort Joan Andreu, confortat per Jaume Pelegrí, doctor en sagrada teologia, ripollès com ell i lligat en el bé i en el mal a la seva família i a la seva vida. Nomena, com el pare, marmessors l'esposa *Marianna Gasc*, ja que no es refia del conflictiu germà Jaume, juntament amb el cunyat Sebastià Gasc, notari, i el constructor de campanes, courer confrare de la Puríssima Sang i jurat de Girona Joan Cerva. No s'ha enriquit, ja que no

¹²⁷ Contracte privat entre Miquel Pontic i Onofre Boet, Gibert, op. cit., 269.

¹²⁸ Ibidem nota 120.

¹²⁹ Fill de Joan "lo Napolità" actiu a fortificacions el 1653-454, ADG, ACa, Ò 1, 207 i AMG, MTC de 1693 a 1697, AHG, APG, P. Rosselló, MC. Sig. 568-570.

¹³⁰ AHG, APG, J. Andreu, T. Sig 451, 226r-227v.

¹³¹ On Pere Pau Germà està inscrit fins al 1717.

ordena ni tan sols misses per a la seva ànima, potser perquè està tranquil i demana ser enterrat a la Col·legiata, a l'ombra de la qual ha viscut mitja vida. Ha reservat, però, 200 lliures per als dots de les filles Elionor i Maria i declara hereu universal el fill Eudald, nascut el 1686 fora de Girona, ja que no és batejat ni a Sant Feliu ni a les altres parròquies. Firmen com a testimonis els veïns i amics Miquel Pi, assaonador, Llorenç Clavillart, sabater; Antoni Presas i Isidre Masmitjà, manyàs, i Salvador Joal, escriptor. Aquesta és la darrera notícia que ens proporciona el nostre pintor¹³².

EPÍLEG

Vet aquí la història d'un ripollès vingut a Girona a la recerca de feina temporal per fugir de l'ira de l'abat de Ripoll, que esdevé protagonista de la vida artística gironina durant vint-i-cinc anys, quan sols havia vingut a pintar i daurar "retauls mullats".

¹³² I malgrat que el 1707 figura inscrit en la confraria del Roser d'Olot, mor abans de 1706, ja que Jaume Germà s'ha d'espavilar sol per poder complir pena de presó a casa, quan han sigut sempre el pare, el germà o el cunyat els que li han tret les castanyes del foc. A confirmació del dit anteriorment Josep Germà no ajuda Agustí Basil en el sagrari de Sant Sadurn de Noya (1708), la darrera obra de Basil, que mor l'any següent com Magdalena, l'esposa del nebot que tot i viure al carrer de Fontanilles i ser enterrada al Mercadal, fa una deixa per a la capella de Montserrat de Sant Feliu, obra per l'oncle. El 1710 és només Pere Pau Germà qui atorga 2 lliures 16 sous com a donatiu voluntari a l'Arxiduc i 100 lliures com a procurador dels jurats de Pineda, on s'ha traslladat en enviudar.